

ALTIN BİR ELMA? ÇAĞDAŞ ARAPÇA VE TÜRKÇE ARAŞTIRMALARDA LEO STRAUSS'UN ALGISI ÜZERİNE

Malik MUFTİ*

ÖZ

Leo Strauss (1899-1973), 20. yüzyılın önemli siyaset felsefesi düşünürleri arasında yapılacak sıralamada en üstte yer alır. Strauss, ezoterik yazını yeniden keşfetmesinin yanı sıra, en ünlü önermelerinin birçoğunu Orta Çağ Müslüman filozoflarını okumasına borçlu olduğunu itiraf eder. Gerçekten de Strauss'un felâsifede temellenişi o kadar derindir ki, takipçilerinin yanı sıra eleştirmenleri tarafından da "Farabici" olarak nitelendirilmiştir. Böyle olduğu halde, Müslüman bilim dünyası Strauss'un yazılarına dikkate değer ölçüde ilgi göstermemiştir. Belki daha da şaşırtıcı olan, Strauss'un yazıları üzerine yapılan neredeyse tüm Arapça veya Türkçe araştırmaların onun Batı felsefesi analizlerine odaklanması, düşüncesinde önemli etkisi olan Müslüman felâsife hakkındaki tartışmalarını görmezden gelmesidir. Bu makale, Strauss'un çalışmalarının Arapça ve Türkçe olmak kaydıyla güncel bilimsel araştırmalarda nasıl ele alındığını; onun düşüncesinin şimdiye kadar hangi yönleri ile dikkat çektiğini ve hangi önemli yönlerinin hâlâ araştırılmaya değer olduğunu incelemeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Sözcükler: Leo Strauss, Strausscular, felâsife, Ezoterizm, Elitizm, Farabi

A GOLDEN APPLE? THE RECEPTION OF LEO STRAUSS IN CONTEMPORARY ARABIC AND TURKISH SCHOLARSHIP

ABSTRACT

Leo Strauss would rank high on any list of the most influential scholars of political philosophy in the 20th century. Moreover, he ascribed many of his most famous insights, including the rediscovery of esoteric writing, to his reading of medieval Muslim philosophers. Indeed, Strauss' grounding in the falasifa was so profound that he has been called a "Farabian" by followers and critics alike. And yet his writings have received remarkably little scholarly attention in the Muslim world. Even more surprisingly, almost all the Arabic and Turkish studies of his writings that do exist have focused on his analyses of Western philosophy, while ignoring his discussions of the Muslim falasifa who had such a great influence on him. This article will review the treatment of Strauss' work in Arabic and Turkish scholarly literature in order to assess which aspects of his thought have captured the most attention so far, and which important aspects remain to be investigated.

Keywords: Leo Strauss, Straussians, falâsifa, esotericism, elitism, Farabi

* Tufts Üniversitesi öğretim üyesi. Bu makalenin taslaklarını gözden geçirdikleri için Vickie Sullivan ve Ayoub Abudayyeh'e, yardımları için Ali Sertan Beşer, Ayşen Savaş ve Güven Sargın'a, ve makaleyi Türkçe'ye tercüme ettiği için Gülşah Aykaç'a teşekkür etmek isterim. Ayrıca finansal desteği için Tufts Üniversitesi Öğretim Üyeleri Araştırma Ödülleri Komitesi'ne (Faculty Research Awards Committee, FRAC) de teşekkür ediyorum.
FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi) **FLSF (Journal of Philosophy and Social Sciences)**
2020 Güz, sayı: 30, ss. 177-194 **Autumn 2020, issue: 30, pp.: 177-194**
Makalenin geliş tarihi: 14.09.2020 **Submission Date: 14 September 2020**
Makalenin kabul tarihi: 27.10.2020 **Approval Date: 27 October 2020**
Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/flsf> **ISSN 2618-5784**

Altın Bir Elma? Çağdaş Arapça ve Türkçe Araştırmalarda Leo Strauss'un Algısı Üzerine

Malik MUFTI

Leo Strauss (1899-1973), hiç şüphesiz, 20. yüzyılın önemli siyaset felsefesi düşünürleri arasında yapılacak sıralamada en üstte yer alır. Strauss, ezoterik yazını yeniden keşfetmesinin yanı sıra, en ünlü önermelerinin birçoğunu Farabi, İbn Sina ve İbn Rüşd gibi Orta Çağ Müslüman filozoflarını ve onların Yahudi takipçisi İbn Meymûn'u (Maimonides'i) okumasına borçlu olduğunu itiraf eder. Gerçekten de Strass'un *felâsife*de temellenişi o kadar derindir ki, takipçilerinin yanı sıra eleştirilenleri tarafından da "Farabici" olarak nitelendirilmiştir. Bu nedenle, Strauss'un birçok öğrencisinin ve onların öğrencilerinin de – ki aralarında Muhsin Mahdi, Charles Butterworth, Miriam Galston, Ralph Lerner, Fauzi Najjar, Christopher Colmo, Joshua Parens sayılabilir – *felâsife* ve *felâsifenin* siyasi meseleler hakkındaki görüşlerini analiz etmeyi sürdürmüş olmaları şaşırtıcı değildir. Böyle olduğu halde, Müslüman bilim dünyası Strauss'un yazılarına dikkate değer ölçüde ilgi göstermemiştir. Bunun nedeni, kısmen, yazılarının çok sınırlı bir bölümünün çevrilmiş olmasıdır. Saptanabildiği kadarıyla kitaplarının çoğu bugüne kadar Arapçaya tercüme edilmemiş; sadece iki kitabı Türkçe'ye çevrilmiştir.¹ Belki daha da şaşırtıcı olan, Strauss'un yazıları üzerine yapılan neredeyse tüm Arapça veya Türkçe araştırmaların onun Batı felsefesi analizlerine odaklanması, düşüncesinde önemli etkisi olan Müslüman *felâsife* hakkındaki tartışmalarını görmezden gelmesidir. Bu makale, Strauss'un çalışmalarının Arapça ve Türkçe olmak kaydıyla güncel bilimsel araştırmalarda nasıl ele alındığını; onun düşüncesinin şimdiye kadar hangi yönleri ile dikkat çektiğini ve hangi önemli yönlerinin hâlâ araştırılmaya değer olduğunu incelemeyi amaçlamaktadır.

¹ Strauss'un yazılarının bildiğim Arapça tercümeleri yalnızca; "The Three Waves of Modernity" başlıklı makalenin *Fikr wa Naqd*'da (sy. 2, Ekim 1997) "Mawjat al-Hadatha al-Thalath" başlığıyla yayımlanan Mashruhi al-Dhahabi tarafından yapılan tercümesi; ve Strauss'un *History of Political Thought* isimli derleme kitaba Plato, Padualı Marsilius ve Machiavelli üzerine yaptığı üç katkısının, Mahmud Sayyid Ahmad tarafından iki cilt halinde *Tarikh al-Falsafa al-Siyasiyya* olarak yayımlanan – derleme kitabın tümüyle birlikte – tercümesidir (Kahire: Al-Markaz el-Qawmi li-l-Tarjama, 2005). Türkçe'ye yapılan iki tercüme, Solmaz Zelyüt Hünler tarafından çevrilen *Politika Felsefesi Nedir? (What is Political Philosophy?)* İstanbul: Paradigma Yayınları, 2000; ve Murat Erşen ve Petek Onur tarafından çevrilen *Doğal Hak ve Tarih (Natural Right and History)* İstanbul: Say Yayın, 2011. Buna ek olarak, Özgüç Orhan tarafından Türkçe'ye çevrilen Strauss'un ders notlarının (Platon'un *Savunma, Kriton*, ve *Devlet*; Nietzsche'nin *İyinin ve Kötünün Ötesinde* eserleri üzerine) dört cildi 2018 ve 2019 yılında Pinhan Yayıncılık tarafından yayımlanmıştır. İran'da da Strauss üzerine bir dizi yayın bulunmaktadır; ancak bunların Farsça'ya gerekli erişimi ve bilgisi olan biri tarafından ayrı bir çalışmada değerlendirilmeleri gerekecektir.

Ezoterizm ve Elitizm

Strauss, "muhafazakâr, hatta ortodoks Yahudi" olarak nitelendirdiği bir ailenin çocuğu olarak Prusya'da dünyaya gelmiş, Siyonizm'i 17 yaşında kabul etmiştir. Henüz bir lise öğrencisiyken Nietzsche'yi okumaya başlamış ve "yazdığı ve anladığım her şeye körü-körüne inandığım, 22 ve 30 yaşlarım arasında beni tümü ile hakimiyeti altına alan ve hatta büyüleyen" bir düşünür olarak nitelendirmiştir.² Nietzsche ile tanışması Strauss'un erken dönem inançlarının önemli bir bölümünü temelden sarsmış ve hayatının geri kalanında din ve felsefe arasındaki gerilimle modernitenin eleştirisi üzerine odaklanmasına neden olmuştur. Strauss doktorasını 1921'de Hamburg Üniversitesi'nden almış; ancak 1932'de Naziler iktidarı ele geçirmeye hazırlanırken, Fransa ve İngiltere'de bulunduğu geçici akademik pozisyonlar nedeniyle Almanya'yı terk etmiştir. Daha sonra 1937'de Amerika Birleşik Devletleri'ne taşınmıştır. Bir dizi kurumda ders verdikten sonra, yirmi yıl boyunca en önemli kitaplarının birçoğunu yazdığı ve bir kuşak bilim insanı yetiştirdiği Chicago Üniversitesi'nde siyaset bilimi bölümüne katılmıştır.

Günümüzde, Ortadoğu'daki karşı eleştirel okuyucuların Strauss'un Yahudi ve Siyonist kökenlerine odaklanması şaşırtıcı olmayabilir. Örneğin, Şam Üniversitesi Felsefe Bölümü'nden İmad Fawzi Shu`aybi 2014 yılında, Strauss'un ezoterik yönteminin Plato, Aristo ve Farabi'yi çağrıştırmasına rağmen, aslında "Yahudi ideolojisini" ve "kendi Yahudi kökeninden miras kalan ... gettocu duyguları" yansıttığını; seçkin ve "kapalı" bir grup filozofun başkaları için aşağılama barındırırken gerçeği tekelleştirdiği, gerici, ahlâkdışı ve "totaliter" bir eğitimle doruğa ulaştığını ileri sürmüştür.³ Shu`aybi şu sonuca varmıştır: "Onun önemi, teorilerinin Amerika Birleşik Devletleri'nde Yeni-Muhafazakârlar olarak adlandırılan grupça örneklendirilen uygulamalı politika olgusunun belkemiğini oluşturması gerçeğinden kaynaklanmaktadır."⁴ Bu makalenin odak noktası ise,

² Leo Strauss, "A Giving of Accounts," *The College*, c. 22, sy. 1 (Nisan 1970), ss. 1-5; Laurence Lampert, *Leo Strauss and Nietzsche* (Chicago: The University of Chicago Press, 1996), s. 5 içinde alıntılanmıştır.

³ İmad Fawzi Shu`aybi, "Leo Strauss wa-Ta'sis al-Falsafa al-Batiniyya," *Majallat Jami`at Dimashq*, c. 30, sy. 1-2 (2014): 481-505; ss. 499, 501, 483, 496, 488, 481.

⁴ A.g.e., s. 483. Bir yanda Leo Strauss'un Yahudiliği ve Siyonizmi, diğer yanda daha güncel Amerikan dış politikasındaki Yeni Muhafazakâr akım arasında iddia edilen bağlantı, Orta Doğu'dan Strauss'un düşüncesine ilişkin yazılan popüler – ve hatta pek çok akademik – yorumlamada geçen belki de en yaygın mecazdır. Türkiye'den iki temsili örnek: Musa Genç, "Strauss'un Şakirtleri: Yeni Muhafazakârlar," *Anlayış*, sy. 2 (Temmuz 2003) [<http://www.anlayis.net/makaleGoster.aspx?dergiid=2&makaleid=2887>]; Umur Tugay Yücel, "Neo-Con'ların İlham Kaynağı Leo Strauss'un Felsefi Yaklaşımı," Sahipkiran Stratejik Araştırmalar Merkezi (SASAM) internet sitesi, 2 Haziran 2017 [<http://sahipkiran.org/2017/06/02/leo-strauss/>].

Altın Bir Elma? Çağdaş Arapça ve Türkçe Araştırmalarda Leo Strauss'un Algısı Üzerine

Malik MUFTI

bazı daha ciddi Arap ve Türk yorumcularının farkında olduğu – ancak, göreceğimiz gibi, yeterince dikkate almadığı – üzere, Leo Strauss'un hem ezoterizm hem de elitizm açısından Müslüman *felâsifeye* mutlak borcu olduğu üzerine yoğunlaşmaktadır.

Kendisinin de belirttiği gibi, Strauss ezoterik yazının altında yatan motivasyonları takdir etmeye ilk olarak, İbn Sina'nın *Aklî Bilimlerin Bölümleri* başlıklı eserini Berlin Ulusal Kütüphanesi'nde 1929 veya 1930 yılında okuduğunda başlamıştır. Bu olayın, Strauss'un düşüncesinin evriminde çok önemli bir aşama olduğu kendisini takip eden yorumcular tarafından da kabul edilmiştir.⁵ Strauss daha sonra İbn Sina'ya verdiği değeri, İbn Rüşd ve her şeyden çok, hakkında üç makale yayımlayacağı⁶ Farabi'ye verecektir. Ancak tüm Orta Çağ *felâsifesinden* öğrendiği şey, felsefenin ilk olarak vahye dayanan dinler çağında ve daha genel olarak herhangi bir dönemin siyasi ve yasal bağlamında, nasıl güvence altına alındığı olmuştur.

Öyleyse, ezoterik yazıyla ya da bir başka deyişle, sıradan okuyucunun kaçıracağı ipuçları, bilmece ve çelişkiler yoluyla argümanların sunulmasındaki amaç neydi? En aşıkâr sebep, filozofların – veya genel olarak felsefenin – maruz kaldığı zulümden bir ölçüde korunmasıdır. İkinci bir amaç, dikkatle okuma becerisine sahip genç okuyucuların ilgisini çekmek; böylelikle bu yeteneği geliştirmek ve (bir umut) onları felsefe dünyasına kazandırmaktır. Üçüncü ve muhtemelen en önemli amaç, felsefenin gerektirdiği serbest ve dogmatik olmayan sorgulamaların, muhafazakâr bir toplumun olmazsa olmazı inanç ve değerleri sarsmamasıdır. Bu beklenti, *felâsifenin* başka bir temel öncülüyle ilişkilendirilmektedir: insanlığın ahlâki veya sosyal değerlerini kaybetmeden, yaşadıkları toplumlarının inançları ve sosyal değerleri hakkında rasyonel sorgulama yapmaya muktedir elit bir azınlığa ve muktedir olmayan bir çoğunluğa bölünmesi olgusu. Sorumluluk sahibi *felâsife* ezoterik yazıma, bahsi geçen çoğunluğu filozofların genellikle geçici olan hipotezlerinin yol açtığı karışıklıklardan, çelişkilerden ve böylesi çelişkilerin meydana getirebileceği çatışmalardan korumak için başvurur. Tüm toplumların elitlere ve âmmeye

⁵ Strauss, "Giving of Accounts," s. 3; Heinrich Meier, "How Strauss Became Strauss," Marcus Brainard (Çev.), Svetozar Minkov (Der.), *Enlightening Revolutions: Essays in Honor of Ralph Lerner* (Lanham: Lexington Books, 2006): 363-382, s. 367.

⁶ Bu üç makale şunlardır: (1) "Some Remarks on the Political Science of Maimonides and Farabi," ilk basımı Fransızca 1936 yılında yapılmış ve İngilizce'ye Robert Bartlett tarafından çevrilmiştir – *Interpretation*, c. 18, sy. 1 (Güz 1990): 3-30; (2) "Farabi's Plato," *Louis Ginzberg: Jubilee Volume* (New York: The American Academy for Jewish Research, 1945): 357-393; ve (3) "How Farabi Read Plato's Laws," ilk basım yılı 1957 ve yeniden basımı Leo Strauss, *What is Political Philosophy?* (Chicago: The University of Chicago Press, 1988): 134-154.

bölünmesinin "Yahudi görüşlerinden ziyade Müslüman görüşleriyle daha uyumlu olduğunu" ileri süren bir Fransız düşünür, Strauss'un gerçek felsefi kıblesinin, bu çerçevede, Atina veya Kudüs'ten daha çok Mekke olduğunu ileri sürmüştür.⁷ Bununla birlikte, Kuran ayeti (6:165) tarafından, "Sizi yeryüzünün halifeleri yapan, ... kiminizi kiminizden derecelerle üstün kılan O'dur" şekliyle buyurulan Müslüman *felâsifenin* elitizmi, İbn Rüşd tarafından örneğin *Faşl al-Mağâl* ve *Al-Kashf `an Manâhij al-Adilla fi `Aqâ'id al-Milla* gibi metinlerde açıkça ifade edilmiştir. İbn Rüşd ilk metinde, `Ali İbn Abi Talib'in emrini alıntılar: "Halkla anlayabileceği şekilde konuşun; halkın Tanrı'yı ve Peygamberi'ni inkâr etmesini ister misiniz?"⁸

Ezoterizm ve elitizm, öyleyse, Strauss'un Yahudi mirasını basit bir şekilde yansıtmaktan öte, O'nun Müslüman *felâsifenin* metinlerinden yararlanarak ortaya çıkardığı ve başka zaman ve yerlerdeki düşünürleri yorumlamak için kullandığı kavramlardır. Strauss için bunlar, Orta Çağ *felâsifesinin* insan bilgisinin sınırlarını tanımasını yansıtır, 1930'lu yıllarda "sadece 'doğal' insanın vahşi ve yıkıcı içgüdülerini onaylamayı amaçlayan" bir Nietzscheci doğacılık olarak gördüğü şeyle "köle ahlakının temeli olan doğaüstüculük (*supernaturalism*)" arasında bir "altın oran" oluşturan temalardır.⁹ Bütün bunlara karşın, her iki temanın İslami kaynağının Strauss hakkında yazılan çağdaş Arapça ve Türkçe analizlerde sarıh bir biçimde yer almaması dikkat çekicidir.

Arapça ve Türkçe Araştırmalarda Strauss'un Yeri

Bugün Müslüman dünyasındaki birçok araştırmacı için baskın politik-kültürel sorun, Batılı seküler Modernite anlayışının ileri sürdüğü meydan okumadır. Bu odaklanma özellikle, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra iktidara gelen, iflas etmiş olarak gördükleri yerel entelektüel mirası Batılı fikirlerle değiştirerek; içtimai hayatı modernize etmeye kararlı elitlerin egemenliği altındaki akademik çevrelerde barizdir. Daha yakın dönemlerde, bir yandan Orta Doğu'da iktidara eklenilen otoriter rejimlerin belirgin başarısızlıkları ve diğer yandan büyüyen İslamcı tepki ile karşı karşıya kalan akademisyenlerin ve aydınların büyük bir kısmı, giderek artan bir şekilde tek ilerici yol olarak benimsedikleri liberal demokrasiye yönelmektedirler. Sözünü ettiğim

⁷ Rémi Brague, "Athens, Jerusalem, Mecca: Leo Strauss's 'Muslim' Understanding of Greek Philosophy," *Poetics Today*, c. 19, sy. 2 (Yaz 1998): 235-259; s. 249.

⁸ İbn Rüşd, *Al-Kashf `an Manâhij al-Adilla fi `Aqâ'id al-Milla*, Mustafa Hanafi (Der.), (Beirut: Markaz Dirasat al-Wahda al-`Arabiyya, 1998), s. 99.

⁹ Strauss, "Some Remarks on the Political Science of Maimonides and Farabi," s. 6.

Altın Bir Elma? Çağdaş Arapça ve Türkçe Araştırmalarda Leo Strauss'un Algısı Üzerine

Malik MUFTI

akademik çevrenin Leo Strauss okumalarını şekillendiren de bu bağlamdır. Bir yandan Strauss'un modern liberalizmi nihilizmin tehlikelerine karşı savunmak için gösterdiği çabayı benimseyen; öte yandan modern liberalizme yönelik görünüşte muhafazakâr eleştirilerinden rahatsız olan akademisyenler ve aydınlar, Strauss'un Orta Çağ İslami siyaset felsefesi hakkındaki düşüncelerini ciddiye almaktansa, O'nun modern liberalizme yönelik belirsiz duruşuyla daha çok ilgilenmişlerdir.

Örneğin Faslı felsefe profesörü Muhammad Misbahi, Strauss'u liberal demokrasinin "en kuvvetli savunucuları"ndan birisi olarak tanımlar.¹⁰ Oysa ki, "Yahudi sorununun" ortaya çıkmasıyla, Alman Weimar Cumhuriyeti'nin nihilizme karşı başarısız olması ve herhangi bir "ahlaki kısıtlamadan" bağımsız bir "teknik hesaplama zihniyeti" benimsenmesiyle alârma geçen Strauss, modern liberal demokrasi krizinin çare bulma arayışı sürecinde geçmişe dönmüştür.¹¹ Strauss'un Antik ve Orta Çağ filozoflarının yazılarında bulduğu birinci şey, hikmeti kanun (şeriat) ile tamamlama gereği olmuştur; böylece, haklar ve yükümlülükler ile hakikat ve değerlerin birliğinin yeniden kurulabileceğine inanmıştır. İkinci olarak, sözü edilen sürecin zulme yol açmadan gerçekleştirilmesi veya başka bir deyişle ezoterik yöntemlerle yapılması ihtiyacı olmuştur.¹² Misbahi bunun, Strauss'un eski siyasi modellere dönüşü savunduğu anlamına gelmediğini vurgulamaktadır - bilhassa "Plato'nun demokrasi eleştirisinin doğru olmadığını" ve Aristoteles'in "faziletinin" ve "melez cumhuriyetçi-aristokrat rejiminin" modern demokrasiye yaşanan krizden bir çıkış yolu sunmadığı dikkate alındığında.¹³ Misbahi'ye göre Strauss, filozofların veya din adamlarının değil, gerekli "pratik beceri ve siyasi ustalığa" sahip olan politikacıların - "egemenliğin hakimi olan halkın teyakkuzu ve sürekli denetimi altında" - devleti yönetmeleri gerektiğine inanan bir liberal demokrat olmuştur.¹⁴

Misbahi, Strauss'un buna rağmen çözümler için yanlış yere bakmış olduğu sonucunu çıkartıp, şu soruyu sorar: "Plato'nun, Aristoteles'in, Farabi'nin, İbn Meymûn'un veya İbn Rüşd'ün ahlâkı ve siyaseti, gerçekten de insanlığı Modernitenin ezici zorluklarından kurtarabilecek kudrette midir?"

¹⁰ Muhammad Misbahi, *Min Ajl Ĥadātha Muta'addidat al-Aşwā: Wirash li-Falsafāt al-Haqq wa-l-Thaqāfa wa-l-Siyāsa wa-l-Dīn*, 10. Bölüm ("Leo Strauss: Al-Taĥāluf Bayn al-Falsafa wa-l-Dīn bi-Waşfihi Makhrajan li-Azmat al-Ĥadātha al-Siyāsiyya"), (Beirut: Dār al-Ṭalī'ah lil-Ṭibā'ah wa-al-Nashr, 2010): 141-166; s. 153.

¹¹ A.g.e., ss. 148, 149 ve 151.

¹² A.g.e., ss. 155, 166.

¹³ A.g.e., s. 153.

¹⁴ A.g.e., s. 164.

Nitekim, "adaletsiz ve gerçekçi olmayan çözümleri günümüze tahmil etmek için, saatin kollarını antik halkların mitlerine doğru geriye döndürmenin" bir anlamı yoktur. Strauss, kendi modernite eleştirisinin "muhafazakâr" bir rol üstlenmesini istememiş olabilir; ancak eleştirilerinin "şiddetli" doğası, "niyet ne kadar asil olsa da, kaçınılmaz olarak muhafazakâr nitelendirmelere yol açmaktadır."¹⁵ Antik ve Orta Çağ felsefesinin modern politik kaygılara karşı faydasını bu şekilde reddetmesi göz önüne alındığında, Misbahi'nin Müslüman *felâsifenin* elitizmi ve bu elitizmin Strauss'un düşüncesindeki olası paralellikleri göz ardı etmesi şaşırtıcı değildir.¹⁶ Ancak başka bir yerde Misbahi, İbn Rüşd'ün insan doğasını hiyerarşik kavrayışı ile modern demokrasinin "matematiksel" eşitlikçiliği arasındaki "aşırı karşıtlığın," İbn Rüşd'ün politik felsefesini herhangi bir çağdaş uygulanabilirliğe sahip olmaktan çıkardığını açıklamış ve kendi konumunu netleştirmiştir.¹⁷ Aslında Misbahi, modern düşüncenin Strauss'un çok sorunlu bulduğu temel yönlerini kucaklıyor gibi görünmektedir. Örneğin, İbn Rüşd'ün Aristotelesçiliğinin, "sabitlenmiş hakikatler çağı"nın sona ermiş olduğu ve "göreceli bakış açısının" insanlığı dünyayı daha iyi anlama yeteneğiyle donattığı bir durumda artık savunulamayan, "tarihdışı" bir yaklaşımı yansıttığını da ileri sürmüştür.¹⁸

Tunus Üniversitesi felsefe bölümü başkanı Salih Misbah, aydınlanma düşüncesi ve mirasları üzerine yaptığı kapsamlı araştırmasının Strauss'a adanmış bölümünde, Alman-Amerikalı düşünürün nispeten daha az eleştirel bir değerlendirmesini benimsemiştir: "Kimse onun yorumlarının değerini inkâr edemez."¹⁹ Misbah, Strauss'un "tüm düşünürler arasında en iyi Spinoza tarafından temsil edilen radikal aydınlanmaya" olan inanç kaybının, O'nu Antik ve Orta Çağ filozoflarının – felsefenin genel toplumsal inançlar ile "illâ ki uyum

¹⁵ A.g.e., s. 166.

¹⁶ Misbahi'nin bu konudaki tek yorumu, Strauss'un açıklamasında Padualı Marsilius'unun elitlerin âmeden üstün olduğu fikrini reddettiğini söylemektir (a.g.e., s. 162).

¹⁷ Muhammad Misbahi, *Ma` Ibn Rushd* (Casablanca: Dar Tobiqal, 2007), ss. 61, 63; Muhammad Misbahi, *Al-Wajh al-Akhar li-Hadathat Ibn Rushd* (Beirut: Dar al-Tali'a, 1998), s. 35.

¹⁸ Misbahi, *Al-Wajh al-Akhar*, s. 34; Muhammad Misbahi, "Bayna Nihayatayn: Nihayat al-`Aql al-Rushdi wa Nihayat al-`Aql al-Hadathi," *Al-Ufuq al-Kawni li-Fikr Ibn Rushd: A`mal al-Nadwa al-Dawliyya bi-Munasabat Murur Thamaniyat Qurun `ala Wafat Ibn Rushd, Marrakesh 12-15 Disimbir 1998* (Marrakesh: Al-Jam`iyya al-Falsafiyya al-Maghribiyya, 2001): 395-410; ss. 403-404. Bkz. Malik Mufti, "Ibn Rushd's Political Philosophy in Contemporary Arab Scholarship: A Transient Revival?" *Journal of Islamic and Muslim Studies*, c. 2, sy. 1 (Mayıs 2017): 17-35.

¹⁹ Salih Misbah, *Mabahith fi al-Tanwir Mawjudan wa Manshudan*, 3. Bölüm ("Min Naqd al-Tanwir al-Radikâli ila Muqâdat al-Hadâtha: Leo Strauss fi Muwâjahat Baruch Spinoza"), (Dar al-Jadawil, 2011): 124-163; s. 124.

Altın Bir Elma? Çağdaş Arapça ve Türkçe Araştırmalarda Leo Strauss'un Algısı Üzerine

Malik MUFTI

içinde bulunmadığını" kabul eden – öğretilerinde "daha ılımlı" bir yaklaşım aramaya yönlendirdiğini iddia etmiştir.²⁰ Ancak *felâsifelere* (ve özellikle İbn Meymûn'a) çok kısaca değinen Misbah'ın, onların insan doğasının hiyerarşisi gibi ayırt edici fikirleri hakkında söyleyecek bir şeyi de yoktur. Muhammed Misbahî gibi Salih Misbah da – her ikisi de Strauss'un "Farabi Platon'un Yasalarını Nasıl Okudu" bölümünü içeren *Siyasi Felsefe Nedir?* cildinden alıntı yapsalar da – Strauss'un Farabi hakkındaki üç makalesinden hiçbirine değinmez ve yine tıpkı Misbahî gibi, Strauss'u liberal demokrat olarak, sorunsuz bir şekilde tasvir eder. Misbah'a göre Strauss, "ulusal – Avrupalı/Batılı – karakterinin ötesinde evrenselciliği arzulayan liberal demokratik bir meşruiyet" arayışı içindedir.²¹

Arapça'da Strauss'un düşüncesini, onu yeni-muhafazakâr Amerikan dış politikasının Siyonist üst-aklı olarak karikatürleştirmenin ötesine geçen, gerçekte az sayıda bilimsel araştırma mevcuttur. Bu araştırmalar da genel olarak, Misbahî ve Misbah'ın *felâsifeye* yaklaşımını benimser. Örneğin Moritanya'lı felsefe profesörü Abdullah al-Sayed Ould Abah, 2009 yılında Strauss'un İngilizce ve Fransızca'ya çevrilmiş metinlerini alıntılararak; Strauss'un modern liberalizm ile modern liberalizmin tarihselci ve rölativist eğilimleri konusundaki belirsiz tutumunu nüanslı bir şekilde sunan bir makale yayımlamıştır.²² Ancak Ould Abah, her ne kadar Strauss'un "felsefe ve din arasındaki ilişkiye yaklaşımını Farabi ve İbn Meymûn'un çizgisine" olan bağlılığına işaret ediyorsa da, bunun politik çıkarımlarını daha derin bir şekilde incelememiştir.²³ Strauss'un "Farabi Plato'nun Yasalarını Nasıl Okudu" başlıklı makalesine atıfta bulunsa da bu gönderme, antik ve modern filozofların kapsamlı listesi arasında Farabi'nin adından söz edilen, makalenin içeriğine ilişkin tartışma barındırmayan, bir dipnot olarak kalmıştır.

Strauss'un düşüncesini ele alan diğer Arapça yayınlar ise, Strauss'un modern liberalizme karşı hoşnutsuzluğunu tanıırken, bunu üstünkörü ve çarpıtarak yapmışlardır. Örneğin, Mısırlı araştırmacı Tariq `Uthman, Strauss'un kendi eserlerinden sadece ikisini (yukarıda dipnot 1'de bahsedilen iki Arapça tercüme) alıntılararak, Strauss'u daha ahlâki bir geçmişe dönmeye çalışan bir muhafazakâr olarak tanımlamıştır: "Strauss, ... Batı felsefesinde selefi bir

²⁰ A.g.e., ss. 161, 146.

²¹ A.g.e., s. 159.

²² Abdullah Al-Sayed Ould Abah, "İd'tirâb al-Mafâhîm fi-l-falsafa al-Ĥadîtha: Jadal al-Ĥadâtha ladâ Leo Strauss Numûdhajan," *Majallat al-Tasamuh* (2009) [<http://www.nachrat.com/2013/09/10/>].

²³ A.g.e.

eğilimi temsil eder."²⁴ Irak'ta 2010 yılında yayımlanan bir makalede, `Abd al-Rahim al-Sadiqi, Strauss'un "din ve vahiy rehberliğine dayanan ideal bir düzen kurma olasılığını" benimseyerek araştırdığını iddia etmiştir.²⁵ Dahası Sadiqi, Strauss'un bu arayışta "Yunan ve Yahudi geçmişinden" ilham aradığını ileri sürerken, İslami *felâsifeden* katıyen bahsetmemiştir.²⁶

Türkiye'deki akademinin Batı merkezliliği, Arap dünyasındakinden daha da belirgindir. Bunun bir örneği, Funda Günsoy Kaya'nın ilk olarak 2009 yılında Marmara Üniversitesi'nde doktora tezi kapsamında yazılan, ertesi yıl ise kitaba dönüştürülerek yayımlanan, Carl Schmitt ve Leo Strauss üzerine yaptığı çalışmadır. Giriş bölümünde Montaigne ve Hobbes'tan başlayıp, "Adorno ve Horkheimer'dan Arendt'e, Benjamin'den Marcuse'ye, Voegelin'den Derrida'ya uzanan bir çizgide çağdaş filozoflar"a varan sadece Avrupalı düşünürleri zikreden Günsoy Kaya amacının, Schmitt ve Strauss'un "modern Batı Avrupa'nın karşı karşıya kaldığı yıkımı" nasıl değerlendirdiklerini karşılaştırmak olduğunu belirtmektedir.²⁷ Günsoy Kaya "çağdaş politik düşüncenin Auschwitz hakkında sesli düşünme çabası olduğunu" açıklar.²⁸ Çalışmanın devamında her iki düşünürü de ciddi şekilde ele alan, ancak Schmitt'in aksine Strauss'un kendi siyasi projesi olmayan bir "demokrasi dostu" olduğu sonucuna varan dikkatli ve iyi araştırılmış bir karşılaştırma söz konusudur.²⁹ Strauss bu analizde, teorik felsefenin siyasi eyleme rehberlik edebilecek ilkeler sağlayabileceğine inanmayan; ne filozofların düzenini ne de evrensel aydınlanma yoluyla kitle demokrasisini mümkün ya da hatta arzu edilebilir olarak görmeyen bir düşünür olarak tanıtlır.³⁰ Aksine, Günsoy Kaya'ya göre, Strauss "politik-teolojik meseleyi" kalıcı ve çetin bir sorun olarak görmüş ve onu "karar yoluyla ortadan kaldırmaya" yönelik her türlü teşebbüsü "bir diğerine ahlâki sorumluluğumuzu reddetmek" olarak yorumlamıştır. Günsoy Kaya, Strauss'un bu koşullar altında etik bir aktör olmanın, bu çetinliği

²⁴ Tariq `Uthman, "Naz`a Salafiyya: Al-Ĥadātha min Manzūr Leo Strauss," *Dawriyyat Namā' li-'Ulūm al-Wahy wa-l-Dirāsāt al-Insāniyya*, sy. 1 (Güz 2016): 41-61; s. 61.

²⁵ `Abd al-Rahim al-Sadiqi, "Naqd al-Falsafa al-Siyāsiyya al-Ĥadītha: Numūdhaj Leo Strauss," *Majallat al-Noor*, 1 Eylül 2010 [http://www.alnoor.se/article.asp?id=88897]. Sadiqi, Strauss'un sadece bir metnine atıfta bulunur: *Natural Right and History* kitabının Fransızca bir çevirisine.

²⁶ A.g.e.

²⁷ Funda Günsoy Kaya, *Felsefe ile Teolojinin Kavşağında Schmitt ve Strauss'ta "Politik Olan"* (İstanbul: Paradigma Yayınları, 2010), ss. 4, 6.

²⁸ A.g.e., s. 7.

²⁹ A.g.e., s. 423.

³⁰ A.g.e., ss. 416, 419-420.

Altın Bir Elma? Çağdaş Arapça ve Türkçe Araştırmalarda Leo Strauss'un Algısı Üzerine

Malik MUFTI

kabul edip "politik olmanın hakiki anlamı"nın, Genesis'in deyimiyile "kardeşimin bekçisi" olmakta yattığını savunduğu sonucuna varır.³¹

Bu yazının ilerleyen bölümünde görüleceği gibi, Günsoy Kaya'nın çıkarımları tartışmaya açıktır. Bununla birlikte Günsoy Kaya, Türkçe okuyanlar için, Strauss'un Batılı modernitenin krizi hakkındaki kaygılarına değinen, şimdiye kadar Arapça yazılan eserlerden çok daha fazla ayrıntıya giren, yararlı bir tanıtım kaynağı sağlamaktadır. Ancak Kaya'nın tamamen Batı merkezli odağı, aynı zamanda, Müslüman *felâsife* ve Leo Strauss üzerindeki ayırt edici etkileri hakkında söyleyecek neredeyse hiçbir şeyi olmadığı anlamına gelir. Örneğin ezoterik yazma ile ilgili tartışma, 450 sayfalık kitabın 5 sayfasını kaplar ve *felâsifeden* söz bile edilmez.³² Çalışmanın farklı yerlerinde, İbn Sina ve İbn Rüşd'ün adları sadece birer kez geçmekte ve Farabi sadece "Din, Felsefe ve Morality" başlıklı 7 sayfalık bir bölümde ayrıntılandırılmadan tartışılmaktadır.³³ Üstelik burada, ezoteriklik, elitizm, pratik ve teorik felsefe arasındaki fark, ve yeryüzünde erdemli bir rejim gerçekleştirme olasılığı gibi Müslüman *felâsife* için merkezi ilgi konusu olan temalar hakkında bir tartışmaya da yer verilmemiştir – ki bu son noktanın belki de en şaşırtıcı tarafı, Günsoy Kaya'nın kitabının tümünün "felsefenin dünyayı reforme etme gücü var mı?"³⁴ sorusunu öğrenme arzusu ile kurgulandığı iddiasıdır.

Benzer bir değerlendirme Mete Ulaş Aksoy'un Strauss'un tiranlık analizi hakkındaki iki makalesiyle ilgili olarak da yapılabilir. Her iki metinde sadece Schmitt, Arendt, Adorno, Horkheimer, Heidegger ve Kojève gibi Batılı düşünürler referans gösterilir; Müslüman *felâsifenin* tümünü görmezden gelir ve hatta *felâsifenin* politik analizlerini ve reçetelerini şekillendiren temel elitizimden hiç bahsetmez.³⁵ Aksoy'a göre Strauss'un gerçek niyeti, tiranlığın bugün aldığı sinsi ve kuşatıcı kalıbı karşısında Batılı siyaset biliminin başarısızlığını meydana çıkarmaktır. Yukarıda gözden geçirilen diğer çağdaş yazarların aksine Strauss'un "liberal demokrasilerdeki tiranlık eğilimleri"nin farkında olduğunu kaydeden Aksoy, Plato'nun teorik yönelimi ile Xenophon'un daha politik angajmanlı yaklaşımı arasındaki ikiliğin, Strauss'un kendi düşünce

³¹ A.g.e., ss. 420-421.

³² A.g.e., ss. 143-147.

³³ A.g.e., ss. 249-257.

³⁴ A.g.e., s. 413.

³⁵ Mete Ulaş Aksoy, "Leo Strauss'un Hiero Yorumunda Tiranlık Öğretisi ve Felsefe," *FLSF*, sy. 25 (Bahar 2018): 347-365; "Modernite ve Tiranlık: Leo Strauss'un Modernite Eleştirisinde Tiranlık," *FLSF*, sy. 26 (Güz 2018): 217-239.

*Altın Bir Elma? Çağdaş Arapça ve Türkçe Araştırmalarda Leo Strauss'un Algısı
Üzerine*
Malik MUFTİ

ve yazılarında da yansıtıldığı iddiasıyla kesin bir sonuç elde etmeden tartışmasını sonlandırır.³⁶

Bununla birlikte, baskın Batı merkezliliğine karşın Türk akademisi, kendi İslami felsefi mirasına ilgi duyan belirtiler de göstermektedir. Nitekim "Leo Strauss'un İslam Felsefesi Yorumu ve Etkileri" üzerine 2015 yılında bir tez yazan ve tezden türetilen, konuyla ilgili makaleler yayımlayan Trakya Üniversitesi'nden Ali Sertan Beşer'in, Strauss'un İslam felsefesi ile ilişkisini esas ilgi kaynağı haline getiren Türkçe veya Arapça yazan ilk (araştırılabildiği kadarıyla) araştırmacı olduğu ileri sürülebilir.³⁷ Gerçekten de tez, Türkçe akademik yayınlarda konunun yeniliğine ve buna bağlı olarak Türkçe'de birincil veya ikincil kaynakların neredeyse yokluğuna dikkat çekerek tartışmayı başlatır.³⁸ Yukarıda incelenen analizlerin en iyilerine benzer biçimde Beşer de araştırmasını Strauss'un kendi yazılarına – ve yanı sıra Strauss'un ana savunucuları ve eleştirmenlerinin yazılarına – dayandırır.

Beşer, Strauss'un nasıl klasik felsefeye dönerek modernitenin krizine çözümler aradığına dair bildik hikâyeyi özetler ve kendi tartışma konusuna odaklanır. Strauss'un Farabi üzerine üç makalesi de dahil olmak üzere ilgili metinlerin kapsamlı bir incelemesine dayanarak Beşer, Strauss'un Orta Çağ *felâsifesi* okumasının başlıca unsurlarını özetler: *Felâsifenin* ezoterik yazıma inancı; metafizikten ziyade politik odakları;³⁹ Farabi'nin, toplumsal kanaatlerin felsefeye oluşturdukları tehdite karşılık olarak, retorik "Thrasymachus'un yolu" tartışması (Beşer bunu başka bir yerde Strauss'un Farabi okumasının "en önemli özgün özelliği" olarak nitelendirir) ve onun "filozofun gizli krallığı"⁴⁰ kavramı; felsefi ve popüler erdem arasındaki ayrım;⁴¹ ve özellikle İbn Rüşd'ün ifade ettiği gibi, Yasa gözünde felsefenin meşruiyeti, ve hatta zorunluluğu.⁴² Bunu, "Strauss'un yorumunun belki de en iyi uygulayıcısı"⁴³ olarak nitelendirilen Muhsin Mahdi ve Charles E. Butterworth gibi önde gelen

³⁶ Aksoy, "Modernite ve Tiranlık," s. 224; "Leo Strauss'un Hiero Yorumunda Tiranlık Öğretisi ve Felsefe," ss. 361-362.

³⁷ Ali Sertan Beşer, "Leo Strauss'un İslam Felsefesi Yorumu ve Etkileri," Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, 2015.

³⁸ A.g.e., s. v.

³⁹ A.g.e., ss. 96-97.

⁴⁰ A.g.e., ss. 92, 108; 93; Ali Sertan Beşer, "Leo Strauss'un Eflatun Felsefesi Bağlamında Farabi Yorumu ve Genel Açından Değerlendirilmesi," *Kutadgubilig Felsefe ve Bilim Araştırmaları*, sy. 34 (Haziran 2017): 859-884; s. 882.

⁴¹ Beşer, "Leo Strauss'un İslam Felsefesi Yorumu ve Etkileri," s. 112.

⁴² A.g.e., ss. 162-167.

⁴³ A.g.e., s. 256.

Altın Bir Elma? Çağdaş Arapça ve Türkçe Araştırmalarda Leo Strauss'un Algısı Üzerine

Malik MUFTI

takipçilerin ve eş-zamanlı olarak eleştirmenlerin, Strauss'un tefsiri üzerine yorumları izler.

Beşer'in amacının öncelikle Strauss'un ve Strauss'un fikirleri hakkında yorum yapanların mümkün olduğunca doğru bir şekilde aktarılması olmasına rağmen, tezin sonunda müteakip yayınlarda da tekrarlanan ve genişletilen bazı değerlendirmeler yapma fırsatı bulur. Bu değerlendirmelerin en geneli, Strauss'un kendi düşüncesi üzerinde böyle "büyük etkisi" olan Müslüman *felâsifeyi* yorumlama yönteminin, "İslam felsefesi metinlerini ve felsefenin İslam dünyasındaki konumunu farklı açıdan ele almamızı" sağlayabilmesini takdir etmektir.⁴⁴ Ancak Beşer bazı kritik soruları da sormaktan geri kalmaz. Örneğin, Strauss'un İslam medeniyetinde din ve felsefe arasında çetin bir çatışma olduğu varsayımı gerçekten doğru mudur? Beşer bunun doğru olabileceğini, ancak kesin bir cevap bulmak için daha fazla tarihsel araştırmaya ihtiyacımız olacağını söylemektedir.⁴⁵ Belki daha da önemlisi, diğer eleştirmenlerin de Strauss hakkında sorduğu önemli bir soruyu ileri sürmesidir: Strauss, Farabi'nin bu dünyada sadece filozofların gerçek mutluluğa erişebileceğine ve filozofların yurttaşlarına rehberlik etmek ve onları yükseltmek amacıyla pratik felsefeye katılma zorunluluğunun olmadığını iddia ettiğine inanmaktadır; bu gerçekte doğru mudur?⁴⁶ Bu tür sorularla Beşer, Leo Strauss'un *felâsife* okumasına daha derin ve daha eleştirel bir yaklaşımla işaret eder.

Gümüş Telkâri Altında

Delâlet'ü l-Hairîn'in başlangıcında İbn Meymûn, ezoterik konuşmayı, çok küçük deliklerle işlenmiş gümüş telkâri ile kaplı altın bir elma ile kıyaslar.⁴⁷ Uzaktan gümüş bir elma gibi görünür; sadece dikkatli bir inceleme içinde daha da değerli bir şey olabileceğini gösterecektir. Stanley Rosen, Strauss'un yöntemini göstermek için bu imgeyi kullanır: "gümüş telkâri veya dış anlam ... felsefi olmayan çoğunluk için değerli bir öğreti içerirken altın elma felsefi

⁴⁴ A.g.e., s. 257.

⁴⁵ A.g.e., ss. 246-247; "Leo Strauss'un Eflatun Felsefesi Bağlamında Farabi Yorumu ve Genel Açısından Değerlendirilmesi," s. 883. Bkz. Ali Sertan Beşer, "Ana Hatlarıyla Leo Strauss Açısından Ezoterik Yazım Tarzı ve İslam Filozoflarıyla İlişkisi," *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 17, sy. 2 (Aralık 2015): 195-204; bilhassa Strauss'un iddiasını "tartışılabilir" olarak tariflediği s. 203.

⁴⁶ Beşer, "Leo Strauss'un İslam Felsefesi Yorumu ve Etkileri," s. 243; "Ana Hatlarıyla Leo Strauss Açısından Ezoterik Yazım Tarzı ve İslam Filozoflarıyla İlişkisi," s. 879.

⁴⁷ Musa İbn Meymûn, *Delâlet'ü l-Hairîn* (Şaşırılmışlara Kılavuz), Hüseyin Atay (Der.), Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 1974, s. 13.

üstada sunulan anlamdır."⁴⁸ Buradaki önerme, dış yüzey genel toplumun ortak kanaat ve inançlarına daha uygun olan retorik veya diyalektik mesajı temsil ederken, altın özün felsefi hikmet olduğudur.

Strauss'un öğrencilerini meşgul eden ve en nihayetinde onları kendi aralarında ayrıştıran soru, Strauss'un gümüş telkâri altında yattığına gerçekten inandığı şeyin ne olduğudur. Harry Jaffa (1918-2015) liderliğinde, Amerika Birleşik Devletleri'nde coğrafi yoğunluğu nedeniyle "Batı Yakası Strausscuları (*West Coast Straussians*)" olarak bilinen bir düşünce okuluna göre, Strauss için felsefenin Hakikat ve İyisi hem gerçek hem de halkın ahlâki ve dini görüşleri ile temelinde özdeştir.⁴⁹ Fakat bu görüş, Strausscular arasında bir azınlık görüşü olarak kalmıştır. Strauss'un kendi yazıları tarafından da desteklenen daha yaygın görüş, Strauss için felsefi gerçekler ve toplumda hüküm süren ahlâki inançlar arasında esaslı bir çatışma olduğudur. Bununla birlikte, bu okumada bile fikir ayrılıkları vardır. Bazıları için gizli altın elma, sadece seçkin bir elitin elde edebileceği teorik bir bilgeliktir. Diğer bir grup içinse altın elma yoktur. Strauss'un Nietzsche'den gençliğinde öğrendiği ve hiç vazgeçmediği ilke, bu okumaya göre, mutlak Hakikat ya da İyi yoktur; iyi ve kötü ya da yüce ve alçak arasındaki ayrımlar için nesnel bir temel yoktur; felsefe, nihayetinde keyfî şiirselliktir. Tek fark, Nietzsche'nin tüm bunları açık bir şekilde söylemiş olmasıdır; oysa yirminci yüzyıl ortalarının felaketleriyle sarsılan ve okuyucularını nihilizmin ölümcül tehdidinden korumak isteyen Strauss, *felâsifeden* öğrendiği ezoterizmin telkârisinin arkasına saklamayı seçmiştir.

Filozof için siyasi çıkarımlar nelerdir? Strauss'a göre, *felâsife*, "doğru" – yani tamamen teorik – felsefenin gerçek mutluluğa giden tek yol olduğunu anladıkları için, "ahlâki ve politik felsefe denilen şey" sadece ikincil, faydacıl olan bir kademeye düşmektedir.⁵⁰ Ve Farabi filozofun böylesi bir yolu tek başına takip edilebileceğini belirttiğine göre, "felsefenin mükemmelliği ve dolayısıyla mutluluk ... bu şehirlerde, bu kusurlu şehirlerde bile mümkündür" ve hâkim olan siyasî düzene meydan okumak için bir neden yoktur.⁵¹

Bir filozofun şehirle ilgilenmesinin tek nedeni, ezoterik metinler aracılığıyla şehri felsefenin genel kanaat ve inançlara hiçbir tehdit oluşturmadığına ikna ederek, felsefeyi korumaktır. Ancak Strauss'un da bildiği

⁴⁸ Stanley Rosen, "The Golden Apple," *Arion*, c. 1, sy. 1 (Kış 1990): 187-207; s. 188.

⁴⁹ Bkz. Michael P. Zuckert ve Catherine H. Zuckert, *Leo Strauss and the Problem of Political Philosophy* (Chicago: The University of Chicago Press, 2014). Farklı Strausscu eğilimlerini gözden geçirmek için özellikle ss. 311-337.

⁵⁰ Strauss, "Farabi's Plato," s. 366.

⁵¹ A.g.e., s. 381.

Altın Bir Elma? Çağdaş Arapça ve Türkçe Araştırmalarda Leo Strauss'un Algısı Üzerine

Malik MUFTI

gibi, Farabi ve Müslüman takipçileri, "Sokrates'in yolunu" (felsefe) "Thrasymachus'un yolu" (retorik) ile birleştirmeyi savunmuşlar; hatalı veya zararlı görüşleri, açık veya devrimci bir meydan okumadan ziyade aşamalı ve ihtiyatlı bir biçimde düzeltmenin daha etkili olduğuna inanmışlardı. Bu nedenle sorulması gereken: eğer kusurlu şehirlerde felsefe ve dolayısıyla gerçek mutluluk mümkünse ve ezoterik yazı ile yeterince korunabiliyorsa, neden *felâsife* kanaatleri ve yasaları kademeli olarak yeniden düzenleme gereğini hissetsin ki? Bu soru, Catherine Zuckert için Strauss ve Farabi arasında büyük bir uyumsuzluk ortaya koyar: Farabi ve İbn Rüşd gibi Müslüman *felâsifeden* farklı olarak Strauss, filozofların kademeli siyasi reformları gerçekleştirmeye çalışması gerektiğine hiçbir suretle inanmadı.⁵² Ya da bu Strausscu eğilimin bir başka temsilcisi Miriam Galston'un yazdığı gibi: Farabi'nin politik angajmanı, daha apolitik olan İbn Sina'nın "gerçekçiliğinin" aksine onun "idealizmini" yansıtmıştır.⁵³ Strauss bu okumada, yalnızca şahsi ve "poetik" düşünceye adanmış, tamamen apolitik bir görünüm alır.

Strauss'un yorumlanmasında kendi öğrencileri arasında bile bu kadar geniş çeşitlilik olması, düşüncesinin karmaşıklığını ve zorluğunu gösterir. Yine de onu anlamaya çalışmak, sadece bir modernite eleştirmeni olarak öneminden değil, aynı zamanda akılcı Orta Çağ *felâsifesinin* daha iyi anlaşılması yoluna işaret ettiği için de gereklidir. İslami entelektüel mirasın bu kritik bileşeni üzerine bilimin, Batı'da Müslüman dünyasında olduğundan çok daha ileri düzeyde kalması üzücü bir gerçektir. Bu özellikle bugün talihsiz bir durumdur, çünkü liberalizmin hem entelektüel hem de politik boyutlarında egemen olmasıyla, Müslüman dünyası bir bütün olarak ahlâki değerlerine karşı kapsamlı bir meydan okumanın eşiğine gelmiş gibi görünmektedir. Bu durum hoş karşılanabilir veya endişe duyulabilir; ancak, Nietzsche, Heidegger, Schmitt ve Strauss gibi düşünürleri meşgul eden ve tehlikeli olarak algıladıkları patolojilere karşı panzehir arayışında her birini farklı bir yöne ilerleten de aynı fenomendir.

Orta Çağ *felâsifesi* uzun zaman önce yaşamalarına rağmen bu patolojilerin en önemlilerinden bazılarını sezmiştir. Örneğin İbn Rüşd, Farabi'yi demokrasinin – eşitliği ve özgürlüğü en yüksek ereklere sayan siyasi rejimin –

⁵² Catherine H. Zuckert, *Postmodern Platos: Nietzsche, Heidegger, Gadamer, Strauss, Derrida* (Chicago: The University of Chicago Press, 1996), ss. 158, 163.

⁵³ Miriam Galston, "Realism and Idealism in Avicenna's Political Philosophy," *The Review of Politics*, c. 41, sy. 4 (Ekim 1979): 561-577; özellikle ss. 576-577.

*Altın Bir Elma? Çağdaş Arapça ve Türkçe Araştırmalarda Leo Strauss'un Algısı
Üzerine*
Malik MUFTİ

etkili ve çekici yanlarını takdir etmesi nedeniyle takip etmiştir.⁵⁴ Ancak, "bilgeler" onunla "ilgilenmediği sürece," sınırsız bireysel özgürlük arayışının kolektif faydayı baltalayacağı ve radikal eşitlikçiliğinin asil ve adi arasındaki dahil tüm doğal ayrımları sileceği konusunda da uyarmıştır. Bir rejimle onu daha erdemli hale getirmek için "ilgilenmek," Orta Çağ Müslüman *felâsifesi*nin politik felsefeye özgün katkısını tanımlar. Bu düşünürlerinin – insan doğasının doğal hiyerarşisinden, gerçek ve "sahte" veya "nafile" filozoflar⁵⁵ arasındaki farka kadar uzanan önemli konular hakkındaki anlayışlarında temellenen – cevapları, bugün acil önemini korumaktadır.

Leo Strauss'un Müslüman *felâsifeyi* anlaşılmasını istedikleri gibi yorumlayıp yorumlamadığı sorusu bir tartışma konusu olabilir; ancak Strauss, son yüzyıllarda *felâsifenin* siyasal düşüncesinin ciddi şekilde yeniden değerlendirilmesinde herkesten çok daha fazla sorumlu olduğu için – önce Batı'da ve şimdi umarım Müslüman dünyasında – minnettarlığımızı hak etmektedir.

⁵⁴ Ibn Rushd, *Averroes on Plato's Republic*, Ralph Lerner'in İbranice'den çevirisi (Ithaca, NY: Cornell University Press, 1974), ss. 127-131; Al-Farabi, *Al-Siyasat al-Madaniyya* (Hyderabad: Matba`at Majlis Dairat al-Ma`arif al-`Uthmaniyya, 1346 Hijri), ss. 69-71.

⁵⁵ Al-Farabi, *Tahsil al-Sa`ada*, §§61-62 (Hyderabad: Matba`at Majlis Da'irat al-Ma`arif al-`Uthmaniyya, 1345 Hijri), ss. 45-46.

Altın Bir Elma? Çağdaş Arapça ve Türkçe Araştırmalarda Leo Strauss'un Algısı Üzerine

Malik MUFTI

KAYNAKÇA

Aksoy, Mete Ulaş. "Leo Strauss'un Hiero Yorumunda Tiranlık Öğretisi ve Felsefe," *FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)*, sy. 25 (Bahar 2018): 347-365.

----- "Modernite ve Tiranlık: Leo Strauss'un Modernite Eleştirisinde Tiranlık," *FLSF (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi)*, sy. 26 (Güz 2018): 217-239.

Beşer, Ali Sertan. "Leo Strauss'un İslam Felsefesi Yorumu ve Etkileri," Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, 2015.

----- "Ana Hatlarıyla Leo Strauss Açısından Ezoterik Yazım Tarzı ve İslam Filozoflarıyla İlişkisi," *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c. 17, sy. 2 (Aralık 2015): 195-204.

----- "Leo Strauss'un Eflatun Felsefesi Bağlamında Farabi Yorumu ve Genel Açıldan Değerlendirilmesi," *Kutadgubilig Felsefe ve Bilim Araştırmaları*, sy. 34 (Haziran 2017): 859-884.

Brague, Rémi "Athens, Jerusalem, Mecca: Leo Strauss's 'Muslim' Understanding of Greek Philosophy," *Poetics Today*, c. 19, sy. 2 (Yaz 1998): 235-259.

Farabi. *Tahsil al-Sa'ada* (Hyderabad: Matba`at Majlis Da'irat al-Ma`arif al-`Uthmaniyya, 1345 Hijri)

----- *Al-Siyasat al-Madaniyya* (Hyderabad: Matba`at Majlis Dairat al-Ma`arif al-`Uthmaniyya, 1346 Hijri).

Galston, Miriam. "Realism and Idealism in Avicenna's Political Philosophy," *The Review of Politics*, c. 41, sy. 4 (Ekim 1979): 561-577.

Genç, Musa. "Strauss'un Şakirtleri: Yeni Muhafazakârlar," *Anlayış*, sy. 2 (Temmuz2003).

<http://www.anlayis.net/makaleGoster.aspx?dergiid=2&makaleid=2887> (eriş. tar. 25 Ekim, 2020).

Günsoy Kaya, Funda. *Felsefe ile Teolojinin Kavşağında Schmitt ve Strauss'ta "PolitikOlan"* (İstanbul: Paradigma Yayınları, 2010).

İbn Meymûn. *Delâlet'ü l-Hairîn*, Hüseyin Atay (der.), Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 1974.

İbn Rushd. *Averroes on Plato's Republic*, çev. Ralph Lerner (Ithaca, NY: Cornell University Press, 1974).

*Altın Bir Elma? Çağdaş Arapça ve Türkçe Araştırmalarda Leo Strauss'un Algısı
Üzerine*
Malik MUFTİ

----- *Al-Kashf `an Manāhij al-Adilla fī `Aqā'id al-Milla*, Mustafa Hanafi (der.), (Beirut: Markaz Dirasat al-Wahda al-`Arabiyya, 1998).

Lampert, Laurence. *Leo Strauss and Nietzsche* (Chicago: The University of Chicago Press, 1996).

Meier, Heinrich. "How Strauss Became Strauss," çev. Marcus Brainard, Svetozar Minkov (der.), *Enlightening Revolutions: Essays in Honor of Ralph Lerner* (Lanham: Lexington Books, 2006): 363-382.

Misbah, Salih. *Mabahith fi al-Tanwir Mawjudan wa Manshudan* (Dar al-Jadawil, 2011): 124-163.

Misbahi, Muhammad. *Al-Wajh al-Akhar li-Hadathat Ibn Rushd* (Beirut: Dar al-Tali'a, 1998).

----- "Bayna Nihayatayn: Nihayat al-`Aql al-Rushdi wa Nihayat al-`Aql al-Hadathi," *Al-Ufuq al-Kawni li-Fikr Ibn Rushd: A`mal al-Nadwa al-Dawliyya bi-Munasabat Murur Thamaniyat Qurun `ala Wafat Ibn Rushd, Marrakesh 12-15 Disimbir 1998* (Marrakesh: Al-Jam`iyya al-Falsafiyya al-Maghribiyya, 2001): 395-410.

----- *Ma` Ibn Rushd* (Casablanca: Dar Tobiqal, 2007).

----- *Min Ajl Hadātha Muta`addidat al-Aşwāṭ: Wirash li-Falsafāt al-Haqq wa-l-Thaqāfa wa-l-Siyāsa wa-l-Dīn* (Beirut: Dār al-Ṭalī`ah lil-Ṭibā`ah wa-al-Nashr, 2010).

Mufti, Malik. "Ibn Rushd's Political Philosophy in Contemporary Arab Scholarship: A Transient Revival?" *Journal of Islamic and Muslim Studies*, c. 2, sy. 1 (Mayıs 2017): 17-35.

Ould Abah, Abdullah Al-Sayed. "İdṭirāb al-Mafāhīm fi-l-falsafa al-Ḥadītha: Jadal al-Ḥadātha ladā Leo Strauss Numūdhajan," *Majallat al-Tasamuh* (2009). <http://www.nachrat.com/2013/09/10/> (eriş. tar. 25 Ekim, 2020).

Rosen, Stanley. "The Golden Apple," *Arion*, c. 1, sy. 1 (Kış 1990): 187-207.

Sadiqi, `Abd al-Rahim. "Naqd al-Falsafa al-Siyāsiyya al-Ḥadītha: Numūdhaj Leo Strauss," *Majallat al-Noor*, 1 Eylül 2010. <http://www.alnoor.se/article.asp?id=88897> (eriş. tar. 25 Ekim, 2020).

Shu`aybi, `Imad Fawzi. "Leo Strauss wa-Ta'sis al-Falsafa al-Batiniyya," *Majallat Jami`at Dimashq*, c. 30, sy. 1-2 (2014): 481-505.

Strauss, Leo. "Farabi's Plato," *Louis Ginzberg: Jubilee Volume* (New York: The American Academy for Jewish Research, 1945): 357-393.

Altın Bir Elma? Çağdaş Arapça ve Türkçe Araştırmalarda Leo Strauss'un Algısı Üzerine

Malik MUFTİ

- "A Giving of Accounts," *The College*, c. 22, sy. 1 (Nisan 1970): 1-5.
- "How Farabi Read Plato's Laws," *What is Political Philosophy?* (Chicago: The University of Chicago Press, 1988): 134-154.
- "Some Remarks on the Political Science of Maimonides and Farabi," çev. Robert Bartlett, *Interpretation*, c. 18, sy. 1 (Güz 1990): 3-30.
- "Mawjat al-Hadatha al-Thalath," çev. Mashruhi al-Dhahabi, *Fikr wa Naqd*, sy. 2 (Ekim 1997).
- *Politika Felsefesi Nedir?*, çev. Solmaz Zelyüt Hünler (İstanbul: Paradigma Yayınları, 2000).
- *Tarikh al-Falsafa al-Siyasiyya*, çev. Mahmud Sayyid Ahmad (Kahire: Al-Markaz al-Qawmi li-l-Tarjama, 2005).
- *Doğal Hak ve Tarih*, çev. Murat Erşen ve Petek Onur (İstanbul: Say Yayın, 2011).
- *Platon'nun Politik Felsefesi (Savunma, Kriton, Devlet)*, 3 cilt, çev. Özgüç Orhan
- *Nietzsche: İyinin ve Kötünün Ötesinde*, çev. Özgüç Orhan (İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2018).
- Uthman, Tariq. "Naz`a Salafiyya: Al-Ḥadātha min Manẓūr Leo Strauss," *Dawriyyat Namā' li-'Ulūm al-Wahy wa-l-Dirāsāt al-Insāniyya*, sy. 1 (Güz 2016): 41-61.
- Yücel, Umur Tugay. "Neo-Con'ların İlham Kaynağı Leo Strauss'un Felsefi Yaklaşımı," 2 Haziran 2017, Sahipkiran Stratejik Araştırmalar Merkezi (SASAM) internet sitesi. <http://sahipkiran.org/2017/06/02/leo-strauss/> (eriş. tar. 25 Ekim, 2020).
- Zuckert, Catherine H. *Postmodern Platos: Nietzsche, Heidegger, Gadamer, Strauss, Derrida* (Chicago: The University of Chicago Press, 1996).
- Zuckert, Michael P. ve Catherine H. Zuckert. *Leo Strauss and the Problem of Political Philosophy* (Chicago: The University of Chicago Press, 2014).